

УДК:911.6:379.851(477.8)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В НИНІШНІХ УМОВАХ

Гищук Р.М.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Розглядаються питання теоретичного обґрунтування потенційних перспектив формування та функціонування туристичних кластерів за нинішніх умов розвитку туризму в Чернівецькій області. За допомогою програмного забезпечення Deductor Studio Academic 5.3 проведено оцінку та аналіз спеціалізації туристичних кластерів області в регіональному аспекті. Запропоновано низку кроків із оптимізації регіональної мережі туристичних кластерів Чернівецької області у межах адміністративних районів.

Ключові слова: кластер, туристичний кластер, кластерні технології в туризмі, чинники та передумови створення кластерів, кластерний аналіз.

Вступ. З метою створення умов для сталого розвитку туристичної сфери в Україні та її регіонах на сьогоднішньому етапі назріли умови інноваційного її розвитку, які підвищують конкурентоспроможність туристичної галузі та економіки України загалом, оптимізують просторову структуру та відносини між органами виконавчої влади, суб'єктами туристичної діяльності, науководослідними інституціями та інвесторами. Врахування таких передумов зумовлює також нагальну потребу в організації інноваційних напрямів і форм туристичної діяльності. В Чернівецькій області, в геопросторовому вимірі, до останніх варто віднести створення туристичних кластерів, які в провідних західних країнах стали ключовим елементом здійснення туристичної політики. Разом із тим, можливості туристичного кластера задля ефективнішого функціонування сфери послуг та її інфраструктури українською наукою та практикою вивчені ще недостатньо.

Методика та мета роботи. Дослідженню проблем, які виникають при формуванні та функціонуванні кластерів, присвячено численні праці зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема, Ю.М. Бажала, П. Ю. Буряка, М. П. Войнаренко, Д. Джереффі, М. Портера А. О. Прочан, С. І. Соколенка, Д. М. Стеценка. Можливості діяльності кластерів у туристичній галузі розкриті у працях Ю.Г. Дробенко, О.В. Мельник, І.Ю. Швеця та інших, що свідчить про певне зацікавлення науковців і практиків до перспектив формування кластерів у туристичній сфері України [6].

Метою даного дослідження є визначення передумов і можливостей формування туристичних кластерів на основі аналізу сучасного розвитку туристичної діяльності в Чернівецькій області. Для цього опрацювання та графічна інтерпретація статистичної інформації виконувалася за допомогою програмних продуктів Microsoft Excel і Deductor Studio Academic 5.3, за допомогою яких здійснювалися теоретичні узагальнення.

Результати досліджень та їх аналіз. У чинному законодавстві України поняття «кластер» досі ще не знайшло свого відображення, хоча в підготовлених проектах стратегій розвитку регіонів та окремих сфер діяльності в національному масштабі це поняття вже позиціонується. У проекті Концепції створення кластерів в Україні визначено чотири види кластерів, зокрема і туристичний кластер [5], а в проекті Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів наголошено на пріоритетності формування транскордонних туристичних кластерів [6].

Туристичний кластер (від англ. cluster – гроно, блок або скупчення людей чи предметів) трактується як система інтенсивної виробничо-технологічної та інформаційної взаємодії туристичних підприємств, постачальників базових та додаткових послуг із метою створення спільного туристичного продукту. Мета створення кластера полягає у забезпеченні економічного розвитку та підвищенні конкурентоспроможності продукції або послуг його учасників на ринках. Кластер туризму утворюється навколо так званого «стрижневого» бізнесу», яким займаються туристичні фірми, що створюють туристичний продукт. Але при цьому вони залучають послуги інших видів бізнесу: готельного і ресторанного, перевезень, торгівлі, розважального та інших. Підприємства всіх цих видів бізнесу утворюють кластер туризму.

При розробці стратегії організації та діяльності туристичного кластеру в регіоні беруться до уваги окремі показники розвитку туристичної галузі, які формують основну кількісно-якісну характеристику привабливості території для туристів. Оцінюючи перспективи створення туристичного (-их) кластеру (-ів) в Чернівецькій області, нами була застосована відповідна система показників (див. табл. 1) розвитку та діяльності туристичних підприємств, потенціал природних, суспільних, історичних рекреаційно-туристичних ресурсів, туристичної інфраструктури за статистичними

Таблиця 1

Окремі показники розвитку туризму в Чернівецькій області [2, 7, 8]

№ з/п	Показник	Адміністративні райони											
		м. Чернівці	Вижницький	Герцаївський	Глибоцький	Заставнівський	Кельменецький	Кіцманський	Новоселицький	Путілівський	Сокиринський	Сторожинецький	Хотинський
1.	Суб'єкти туристичної діяльності, один.	113	1	0	0	0	1	2	2	0	0	0	2
2.	Кількість туристів, ос.	16304	0	0	0	0	0	87	2136	0	0	0	51
3.	Кількість садиб, один.	0	12	0	1	5	1	10	3	18	2	4	10
4.	Кількість готелів і засобів розміщення, один.	34	9	1	6	0	2	11	4	6	3	4	3
5.	Заклади культури, один.	53	88	77	79	94	69	83	79	57	50	109	71
6.	Лікувально-оздоровчі заклади, один.	2	9	0	4	6	4	7	9	9	4	6	4
7.	Загальна кількість осіб (в т.ч. дітей), які оздоровились, у різних засобах розміщення, ос.	831	2077	0	255	404	202	655	721	621	315	406	298
8.	Дитячі літні заклади для оздоровлення, один.	45	76	31	42	55	28	40	42	22	28	58	40
9.	Кількість ринків та роздрібних торговельних підприємств, один.	496	53	13	51	15	27	52	63	13	32	62	52
10.	Ресторанне господарство, один.	107	2	3	56	36	6	46	4	2	3	6	13
11.	Природно-заповідний фонд (об'єктів)	2	8	8	8	37	7	8	8	28	7	20	17
12.	Історико-культурні об'єкти	43	14	17	10	7	4	13	3	11	8	9	9

даними 2013р., літературними інформаційними джерелами та власними дослідженнями.

Зазначені в таблиці 12 основних кваліфікаційних показників [6] різнопланової спеціалізації туристичної діяльності та ресурсів у області було опрацьовано програмою Deductor Studio Academic 5.3, яка дала змогу на їх основі згрупувати адміністративні райони Чернівецької області в самоорганізовані карти Кохонена та спрогнозувати модель перспективного розвитку туристичних кластерних одиниць нижчого територіального рівня (див. рис. 1).

Таким чином, найважливіші показники розвитку туристичного бізнесу Чернівецької області, які визначають туристичну спеціалізацію кожного адміністративного району, після опрацювання програмою згрупувалися в три окремі кластери різної стадії сформованості. За опрацьованими результатами дослідження вони розташовуються в певній послідовності.

Кельменецько-Новоселицький туристичний кластер об'єднує відповідні два адміністративні райони. Він спеціалізується на оздоровленні незначної кількості осіб (923 ос.) в різних засобах розміщення обох районів і відправленні туристів до інших країн та регіонів (у 2013 році в районі було продано 2136 туристичних путівок і надано послуги такій же кількості туристів) із Новоселицького району. Остання характеристика за першою картою більше підпадає до об'єднання у співпраці з Буковинським туристичним кластером, про який мова йтиме нижче.

Все ж вказані риси туристичної спеціалізації даного кластеру не можуть вважатися його основними й сильними сторонами в області, а швидше навпаки. Змодельоване виділення вказаної території до окремого кластеру базується на його тяжінні до менших за середні значення в області показників розвитку туристичного бізнесу та інфраструктури. Тут спостерігаються слабкі позиції за кількістю суб'єктів туристичної діяльності (3 суб'єкти), з малою кількістю садиб – 6, низькою забезпеченістю готелями та іншими засобами розміщення (7 об'єктів), наявністю незначної кількості ринків та підприємств роздрібно-торгівлі (90 один.), низьким рівнем забезпечення ресурсами природно-заповідного фонду (15 об'єктів) та історико-культурної спадщини (7 об'єктів). Виділений кластер зовсім не спеціалізується на обслуговуванні приїжджих туристів та екскурсантів.

Чернівецький туристичний кластер формує місто Чернівці як окрема адміністративна одиниця. Аналізовані показники розвитку туризму тут більше тяжіють до середніх значень в області, що дає підстави виділити обласний центр до окремого кластеру. Вищими за середні значення в ньому є лише кількість суб'єктів туристичної діяльності – 115 одиниць, і відповідно 16304 обслугованих туристів, 97,2% з яких це ті, що виїжджали за межі області чи країни.

Ядром так званого *Буковинського туристичного кластеру* (Вижницький, Герцаївський, Глибоцький, Заставнівський, Кіцманський,

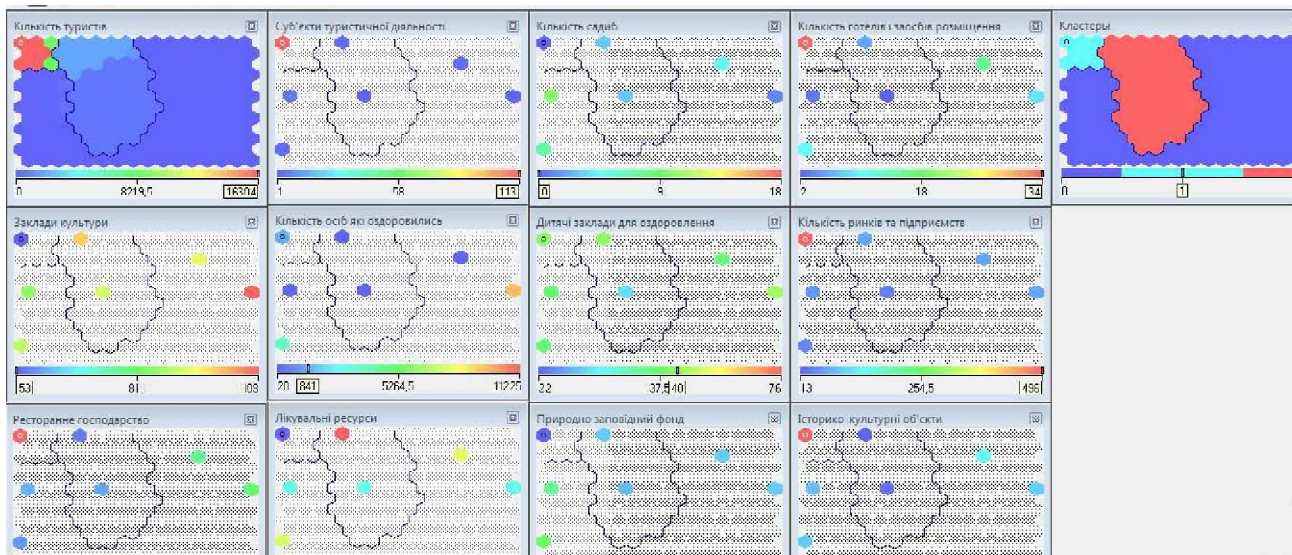

Рис. 1. Самоорганізовані карти туристичної спеціалізації (кластеризації) Чернівецької області за Кохоненом

Путильський, Сокирянський, Сторожинецький та Хотинський райони) є 6 адміністративних районів історичної Буковини. 3-поміж множини даних розвитку туризму тут переважають вищі за середні в області показники, основними з яких є 62 садиби зеленого туризму, 43 готелі та інші засоби розміщення, 167 суб'єктів ресторанного господарства, 392 дитячі заклади оздоровлення, 141 об'єкт природно-заповідного фонду, 98 об'єктів історико-культурної спадщини. При цьому галузями кластерної співпраці можуть бути сільський туризм, рекреаційне господарство дитячого та дорослого оздоровлення, розгалужена мережа готельних закладів та використання об'єктів природно-заповідного фонду з метою інтенсифікації та концентрації тут розвитку якісних спеціалізованих туристичних послуг. Разом із тим, проблемним питанням цього кластеру є територіальна віддаленість від нього Сокирянського району. Він, маючи непогані передумови до співпраці, територіально «переривається» Кельменецько-Новоселицьким туристичним кластером, в якого нині доволі слабкі перспективи до розвитку та об'єднання в одне ціле з Буковинським кластером.

Окремо варто зазначити, що методика розрахунків і формування деяких статистичних відомостей із розвитку туризму не витримує жодної критики. До прикладу варто згадати проблему коректного розрахунку кількості обслуговуваних прибулих туристів, яка значно хибить у вітчизняній статистиці [4]. Тому цілком очевидно, що після доведення до об'єктивності лише цих даних, модель перспектив формування та прогнозованості функціонування туристичних кластерів у Чернівецькій області може зазнати певних змін.

Висновки. Нинішні умови розвитку туризму в Чернівецькій області як економічного явища

створюють передумови для перспективного розвитку щонайменше двох кластерних об'єднань окремо в межах м. Чернівці та іншої території області (так званий Буковинський туристичний кластер), за винятком Новоселицького та Кельменецького адміністративних районів із найнижчим туристичним потенціалом. Останні два райони створюють своєрідну розмежувальну смугу між територією Сокирянського району та основною частиною Буковинського туристичного кластеру з найкращими умовами розвитку й кооперації в туризмі. При цьому Сокирянський район наділений такими ж потенційними можливостями для туристичної співпраці, як і туристичний бізнес в рамках основної частини Буковинського кластеру.

Перспективи подальших наукових пошуків у даному напрямі лежать у площині наукових і практичних розробок нових форм і методів господарювання в галузі туризму, які дадуть якісно інший поштовх у потенційному розвитку туристичних кластерів в області. Зокрема, для Новоселицького та Кельменецького адміністративних районів актуальною є проблема розвитку готельної мережі, сільського зеленого туризму та прийому туристів, в т.ч. із сусідньої Молдови. Для Сокирянського району, який є своєрідним ексکلвом Буковинського туристичного кластеру, оптимізаційними кроками поліпшення стану туристичного бізнесу є налагодження співпраці з транскордонного туристичного співробітництва з Молдовою, суміжними районами сусідніх областей і в рамках основного ареалу туристичного кластеру в західній частині Чернівецької області.

Література

1. Горецький А.І. Державні механізми формування кластерів у рекреаційній сфері карпатського регіону

- / А. І. Горещкий. – Харків, 2011. – 105с.
2. Головне управління статистики в Чернівецькій області. Туризм та відпочинок в області: статистичний збірник / [за ред. А.В. Ротаря]. – Чернівці, 2014. – 88с.
 3. Ільчишин С. М. Місце і роль торгівлі у формуванні туристичного кластеру / С. М. Ільчишин // Вісник Львівської комерційної академії. Серія Економічна. Випуск 38. – Львів, 2011. – С. 249-253.
 4. Кифяк В.Ф. Методологічні засади розрахунку чисельності туристів та обсягу наданих їм послуг [Електронний ресурс] / В.Ф. Кифяк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту: Економічні науки. – Чернівці, 2012. – Випуск III (47). – С. 176-182. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/kyfjak5.htm
 5. Концепція створення кластерів в Україні від 29.08.2008р. (проект). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
 6. Николаев Ю.О. Туристичні кластери в Україні / Ю.О. Николаев // Вісник соціально-економічних досліджень. – К., 2012. – Вип.4 (47). – С. 336-341
 7. Органічне виробництво продуктів як фактор зростання сільського туризму [Електронний ресурс]: матеріали круглого столу «Органічне виробництво продуктів як фактор зростання сільського туризму», м. Чернівці, 12 грудня 2012 року / Чернівецька торгово-промислова палата. – Чернівці, 2013. – 1 CD-ROM. – Заголовок з етикетки диску
 8. Природоохоронні території Чернівецької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/>
 9. Соколенко И. П. Перспективы развития кластеров туризма в Украине / И. П. Соколенко // Бизнес-партнер. – Севастополь. – 2004. – №3. – С.13-17

References:

1. Horetskyi A.I. Derzhavni mehanizmy formuvannya klasteriv u rekreatsiyniy sferi karpats'koho regionu [The State Actions of Recreation Clusters Formation in Carpathian Region] (105p.) [in Ukrainian]
2. Holovne upravlinnya statystyky v Chernivets'kiy oblasti. Turizm I vidpochynok v oblasti [The Department of Statistic in Chernivtsi Region. Tourism and Recreation in Region] (88 p.) [in Ukrainian]
3. Il'chysyn S.M. Mistse i rol' torhivli u formuvanni turystychnoho klasteru [Place and Role of Trading Business for the Formation of Tourism Cluster] (p. 249-253) [in Ukrainian]
4. Kyfyak V.F. Metodolohichni zasady rozrahunku chysel'nosti turystiv ta obsyahu nadanyh yim posluh [Methodological Principles Calculation of Tourists Quantity and Tourism Service Used by Them] (p. 176-182) [in Ukrainian]
5. Kontseptsiya stvorenniya klasteriv v Ukrayini vid 29.08.2008 (proekt) [The Conception of Clusters Creation in Ukraine. September 29, 2008. The Project] <http://www.me.gov.ua>. [in Ukrainian]
6. Nikolayev Y.O. Turystychni klasteri v Ukrayini [The Tourism Clusters in Ukraine] (p. 336-341) [in Ukrainian]
7. Organichne vyrobnytstvo produktiv yak faktor zrostannya sil's'koho turizmu [The Organic Produce of Food as Development Factor of Rural Tourism] CD-ROM [in Ukrainian]
8. Pryrodoohoronni terytoriyi Chernivetskoyi oblasti [The Environmental Territories of Chernivtsi region] <http://uk.wikipedia.org/> [in Ukrainian]
9. Sokolenko I.P. Perspektivy razvitiya klasterov turizma v Ukraine [The Development Perspectives of Tourism Clusters in Ukraine] (p.13-17) [in Russian]

Гишук Р. Особенности формирования туристического кластера Черновицкой области в современных условиях.

Рассматриваются вопросы теоретического обоснования потенциальных перспектив формирования и функционирования туристических кластеров в нынешних условиях развития туризма Черновицкой области. С помощью программного обеспечения Deductor Studio Academic 5.3 проведена оценка и анализ специализации туристических кластеров области в региональном аспекте. Предложено ряд шагов по оптимизации региональной сети туристических кластеров Черновицкой области в пределах административных районов.

Ключевые слова: кластер, туристический кластер, кластерные технологии в туризме, факторы и предпосылки создания кластеров, кластерный анализ.

Hyshchuk R. Peculiarities of formation of Chernivtsi regional tourism cluster under current conditions. The article considers the questions of theoretical study of potential prospects for the formation and operation of tourism clusters in Chernivtsi region in the present state of tourism development within it. The author has fulfilled software-based Deductor Studio Academic 5.3 assessment and analysis of regional tourist clusters' specialization based on proposal of optimization of Chernivtsi regional tourist cluster network.

Key words: cluster, tourism cluster, cluster technologies in tourism, factors and preconditions of a cluster formation, cluster analysis.